

van het Westen, tot aen de Rijn, soo leit hy: *Wy zijn ook hier tot in den Occiden gedrongen. Naer't Westen: want na desen uitgank van't Westen: hier noch by. Tot hier toe kennen wy den Rijn als 't Westen. Naer't Noorden keert de Rijn een grooten loeg naderom.* Doch hy verzoont, dat in 't uiterste einde van het Westelyk Land, in den Occiden, de Faem te kennen is, dat Hercules colommen aldier noch voert: *het zy du Hercules en daer toe sijn u gekomen, het zy du wy toestemmen alles wat u gescreven is, en voortreffelyk is, tot sijn verheerlijcken daren.* Ammianus segt selfs geuen te hebben die lange stamrekening van Hercules in de gedenkteeken der Gallen opgebouwen: Tacitus heeft dit het gehoor verhoort, dat die Colommen noch overig waren. De uiterste palen der Middellandse Zee zijn hem in den sin gekomen; gelijc de verstanten der Schrijvers, dikwils de taal die haer onbekent zijn, door het inbeelden van bekende geuen soekken af te meten. Welc de oorsake is, waerom die gedenkteeken van Hercules door verscheidene verheldentlijk zijn gedreven; maer, wil wy dat nu mijn voornemen te keeren, soe de gedenkteeken sijn my op Walcheren in Zeeland, in den oelag, het voortreffelykste teken, om te loopen. Voornamelyc de uiterste palen ook aenmerck, de Tempel, of heyl het Slot van Hercules Marcufanus, aldier aen de mond van de Schelde geweest is; gelijc het oud opschrift in een pechsteine steen te kennen geeft, die aldier is gevonden, gelijc Gerardus Noviomagus getuigt, door den seer edelen Heer Philips van Bourgundien, Admirael over de Zee, in 't Jaer onses heils CIO LXXIII. Doch die vierkante steen, een voetstal verhekkende, is tot een heilige fonte binnen Westcappel (dat is de uiterste stad aen die haven geweest, nu maer een Dorp) en 't gelijc des Christelijken Doops ingewijd. Alderom door den H. Willebrordus, wien de heyl den voor den aenvalc der Zaligmakenle heylde hebben te danken. Want dese Man is overal toen gewoon, d'onheilige saken van den Afgodendienst der Heidenen, tot den dienst van den waerachtigen God weder te brengen, of schier met de selfe handingen, slechts een weinig verdraeit, en de selfe gedenten lichtelijc verandert. Dit opschrift is dusdanig by Gruterus,

HERCULI
MARCUSANO
M. PRIMIJUS
TERTIUS
V. S. L. M.

Lib. Genijus Breaus legt dit uit; *Herculi*
Den Grens-beschutter Hercules:

want *Marc* beteekent Grens, waer van koomt, Marchia, een Grens-land, en Marchio, een Grens-voogd. Want aen Hercules worden de voorhangen en dremfels der Tempelen, en de inkoopsten der Landfchappen te bewaren van Sofimenus toegegeschreven: soo leit ook Ovidius;

Gigan-
tom. lib. 2.
Ovid. in
Fest.

Waer Hercules behoed des Renkrings ander deel, Daer blijft die wel bewaert gertst in haer geheel.

So is hy in verscheide havenen met goddelijc eeren gediend geweest: tot Gades en t'Ephesien by Lactantius; te Maltha, volgens Hefychius. Soo stellen de Schrijvers in de mond van de Rhone, de Stad Heraclea, of Hercules-Stad. Als Strabo gewag maect van de haven van Monaco niet verre van Genua, voegt hy terfont daer by, dat tot Monaco een Tempel van Hercules was: Ammianus noemt het Slot van Hercules tot Monaco aen de haven: De Lofreden voor Maximianus uitgesproken leit, de Kasteelen van Hercules tot Monaco. By Virgilius; *De Schoorwader quam neder van de Alpische hoogten, en van het Slot by Monaco.* Daerom leit Geropius stoutelijc: *In Zeeland hadden de Romeinen, voor de heerschappye der Franken, aen het uiterste eim de strand, een Grens-kasteel na de daed selfs Alaricus by de inwoonders genoemt; dat aen Hercules den bewaerder der grensen toegewijd was, en die Marcusanus, dat is, Grens-beschutter daer van werd genoemt, daer hy geruste verskerheit voor du grens-huis beloofde.* Ja de telve bevestigt op verscheide plaetsen, dat ook by sijne eeuw aen de strand overblijffelen gevonden wierden, die te kennengaven, dat aldaer een Tempel van desen God met een Kasteel gebouwt geweest hadden. Maer Posthumus Opperhoofd van deselandpalen, en by Valerianus tot Overste van Gallien gestelt, heeft met dat heerschzuchtig opschrift van Hercules Marcusanus te kennen willen geuen, dat hy de palen van sijn gebied en heerschappy tot aen de Schelde voertgeset had, in den koperen Pennink, die de beeltenis en den naem van Hercules Marcusanus opentlijk vertoont: men kan dien uitgedrukt sien by Guiliel. Choulius, Fransman; het opschrift daer van is, by Adolph Onco van Augsburg. Een anderen Pennink uit metael, sekerlijc van den selven Posthumus is by my gevonden tot Hamstede, ter zijk het Slot uit het oude puin deed herstellen, en eenige grondvestingen onder d'aerde leggen; aen d'eene zijde vertoont die het hoofd van Posthumus met een kroon en dit opschrift. *IMP. C. POSTUMUS. P. F. AUG.* aen d'andere; een teeken met een Helmet, met een Krijgs-veld-rok omhangen, in de laegste hand een Worpspies, in d'andere eenen Bal houdende, voor soo veel als ik met mijn gesicht kan bemerkken, met dit by-schrift

Amm. lib.
15.

Lib. 3.
Francis.

Guiliel.
Choullib.
de voi. 20
rel.

P. M.

De met.
Geno.

Lib. 4.
cap. 13.

P. M. TR. P. CONS. III. Welke Pen- nink seker opondlijk bekent maect geslagen te zijn, wanneer onder Gallienus, in wel- lust en ledigheid overgegeven; dese man tot de heerschappy was ingesloopen, dapper in den oorlog, gelijk de Schrijvers getuigen, stantvastig in vrede, stug in al sijn leven: die tien jaren, de qualijk verkregene heer- schappy, met een goede bestiering heerlijk gevoert heeft. Hy leefde ontrent het Jaer des Heeren CC.LXX. Waer uit men wel gissen kan, dat het leger van Posthumus by den mond van de Schelde aen wederzijden heeft geseten geweest, de leger-plaetsen genomen zijnde aen d'ene en d'andere zijde op de hoogten der zand-duinen: om dese uitterste grensen des gebieds te verdedigen; die van de Cim- bren hier Mark is genoemt, gelijk d'overeen koming van hare tacl met onse huidensdaeg- sche bekent maect. Maer de saek spreekt selfs, dat een Hercules, van ouds daer Godsdienslig ge- cert, die by naem naderhand toegevoegt is, dewijl die Rivier de volkeren der Duit- schen en der Gallien onderscheiden heeft, ook voor de aenkoomst der Romeinen. Doch de Romeinen verdreven zijnde, soo is die insgelijks d'uitterste pael geweest van het Ooster- lijk en Westelijk gebied der Franken, te we- ten van Neestrien of Westricien, en Aus- tralien, of Austrichien. Want Australien heeft geheel Belgien vervat tot aen de Schel- de, en is aen Lotharius in die driedeelige ver- deeling der Carolingen toegevallen, elders Lotrichien, en noch elders daer na Lothe- ringen gezeit. Ten laesten, na dat het Duit- sche Rijk van dat der Franken door den naem onderscheiden wierd, soo is ook de Schelde, slechts met eene mond, te weten Ottoos Gracht, de scheidpael van beide die Rijkken gebleven, niet alleen tot onderscheiding, maer ook tot verdediging en bewaring. Van dese Mark dan zijn de Markgraven genoemt en naderhand Graven gemaekt, die met heer- schappye aen dese monden de wacht souden houden, voor de Duitche saek, tegen de Zee-roovers die geduurig op dese stranden haer voordeel quamen soekken: maer van dese saek sullen wy elders moeten spreken. Ik keer weder tot daer ik van afgescheiden was, tot die gedenkteecken van Hercules na te speuren, en, indien het ergens mag wesen, Walcheren volkomender te bewijs- sen. Laet ons Tacitus hooren van dese ge- denkteekenen sprekende: *En in Drusus Ger- manicus ontbrak geen stoutmoedigheid, maer den Occaen heeft hem belet, den selven en Hercules met eenen naesver t'ondersoekken. Naderhand heeft niemand sulks onderwonden.* Laten wy wat naeuwkeuriger het varen van Germanicus aenmerkken. Uit de mond van den Rhijn, die de Vriesen van de Batavieren affonderde, was hy in Zee gelooopen; in de selve, na den oorlog beslist te hebben, keerde hy weder

uit de Rivier de Eems door den Oceaen t'halverwegen quam de vloot in nood. Die halven socht hy die colommen van Hercules niet op de stranden der Vriesen; want tevo- ren wanneer hy tegen de Cheruscen optrok, had hy die naeuwkeurig besien. Niet op die der Batavieren; want daer was hy van daen ge- komen. Niet in Britannien; want andere bebben daer na die besocht. Drusus noch- tans, indien Tacitus goede kennis van sijn voornemen, om sulks van Hercules t'onder- soekken gehad heeft, door dat varen na de westelijke Son, boven de mond van den Rhijn, daer hy na toe trok, heeft; genoeg- saem betoont, dat daer de Colommen van Her- cules, of plaetsen en gedenkteecken met den naem van dien God ge-cert moesten overig wesen. Doch den uittersten hoek van Euroop naer het Westen, hebben sy Westkappel gestelt, gelijk hier uit blijkt, dat Plinius seit, den Noordschen Oceaen tot aen den Rhijn; van den Rhijn tot de Britanische Seine (die hy even als de Gallische ten westen stelt sich uit te strekken. Maer de plaetsen van Hercules en de Dorien bewoont, be- tuigt Ammianus eenige UITTERSTE EILANDEN geweest te zijn. *De Drusiden* (misschien Drusiden, of Druïden) *verhalen*, seit hy, *dat daer waerlijk een deel inlands volk is geweest, maer dat daer noch andere uit eenige UITTERSTE EILANDEN zijn by-geko- men, en die uit d'overzijdsche deelen des Rhijns door veelvoudige oorlogen, en het overstroommen der woedende zee, uit hare woonplaetsen gedreven waren.* Hy heeft die Eilanders door overstroo- mingen der zee verdreven, van die volkeren uit d'overzijdsche deelen des Rhijns, door veelvoudige oorlogen gequollen, klaerlijk onderscheiden. Soo worden de *Batavieren* door Duitche oorlogen geplagt, en andere vol- keren insgelijks; gelesen hare woonplaetsen verandert te hebben. Dog hy heeft de UIT- TERSTE EILANDEN van Gallien ge- noemt, die na Duitsland onder de Belgien tot in den Oceaen strekten. Maer wy heb- ben ook te voren gezeit, dat de Rivier den Rhijn tusschen Belgien en Duitsland, als een gerechten scheider affstroomde, mer dien middelsten kolk, die huidensdaegs by Cat- wijk toegestopt is. Soo heeft Belgien daer eerst; voor dat de Duitche daer in gewoont hebben, evenwel niet nagelaten een deel van Gallien te wesen. Dierhalven heeft Tacitus die uitterste Eilanden, d'UITTERSTE PLAETSSEN AEN DE GRENSSEN VAN GALLIEN genoemt, die ledig van inwoonderen, nevens het Eiland tusschen de stroom- men gelegen, hy vertelt van de Batavieren in- genomen geweest te zijn. Dat die nu ledig van inwoonderen geweest hebben, bevestigt Ammianus, door het overstroommen der woedende Zee. Waer uit bewesen word, dat huidens- daegs de Zeeuwse Eilanden die zijn, of onder

*Vid. Treb
Pollion.
Ge.*

*De Mor.
Germ.*

II.
Dge
Dge
Lut
Hij
Dy
Dy
III
Dy
IV
Dy
Dy
Dy
Dy
Dy
Dy
Dy
V
Dy
Dy
Dy
Dy
Dy
Dy
Dy

placfen aen den Oceaan eerst van Hercules en de Dorien bewoont: Daer na't welk wy voorts in order fullen betoonen, van de Cimbren, door het overstroomen der woedende Zee verlaten; daer na van de Batavieren, met hare vrienden en bloedverwanten

ook van de Cauchen, in ledige placfen komende, ingenomen: en dat volgens een rechtmatigste Wet der natuur, terwijl sy den aenvank van een Vrye Republiik voor hare nakomelingen in een vrye grond maken.

NEG ENDE HO OF T D E E L.

De Grieken hebben onse Zee bevaren, en onse stranden gekent. Die zijn van de Cimbren en Teutonen, haer uit het Noorden op den hals komende, uit dese Eilanden, welke sy ingenomen hadden, verdreven. Dese hebben de wetenschap van dijcken te leggen hier eerst ingevoerd, by andere volkeren van outs ook bekend, geweest zijnde.

IN dese Uitterste Eilanden, verhaelt Aramianus, dat de Dorien dien Hercules van Theben gevolgt hebben. Dat Griekenland van ouds in de Zee-vaert geblijft, en dese Westelijke zijde van Euroop, kwils met Schepen besocht heeft, of om den Koophandel te drijven, of uit lust van onbekende saken t'ondersoekken, kan ik geensins in twijffel trekken. Doch dat eenige ten laesten, bequame en aengename sitplacfen gevonden hebbende, aen dese Zee zijn neergefeten geweest kan Marseillen ook getuigen: want tot de Zee-bedrijven gewent, en met eenen groot verstand van de Scheepvaart hebbende, hoe sy havenen aendoen, Eilanden tegen de Zee beschermen, en de selve onderhouden moesten, hadden sy t'huis by haer selven geleert. In onse Eilanden, van stant en gelegenheit met Griekenland in alles schier gelijk, behalven in saken die tot een geheel ander Hemels gewest behooren, schijnen sy mede de swier van een heerschappy der Voornaemsten en der Borgeeren ingevoerd te hebben. De stranden nu van Euroop zijn altijd bysonder nut geweest voor de Zee-vaert, wegens de voortreffelijke bequaemheit der havenen, als ook de diepten der Rivieren, die daer door te bequamer zijn om groote Schepen van verre over Zee komende t'ontfangen. Waer van ook, onder den vergoden Probus, d'ongelooflijke stoutheit en het onwaerdig geluk van weinige gewangen der Franken, gelijk de Lofschrijver seit, word verhaelt; die van Pontus af Schepen by mallander gerukt hebbende, Griekenland en Afsen afliepen, en na niet sonder schaden de meeste stranden van Libyen besocht, zelfs ten laesten, door vele overwinningen ter Zee beroemt, Syraacusen ingenomen hadden: en soo een groote en swaare reis afgelegd hebbende, waer in den Oceaan geloopt, daer die de landen van mallander scheurt; en in dier voegen hadden sy door een gelukkig pilsag van hare roekeloofse vermetelheit bevoert, dat er niets gefloten is voor de Zee-vaardende manboep, waer men niet Schepen slechts

aenkomen kan. Sy waren in den Oceaan geloopt, verskerde woonplacfen soekende, met haren roof van alle kanten versamelt. Dat dit Frankken en Zee-lieden geweest zijn, heeft niemand t' twijffelen, uit onse of hier ontrent liggende Eilanden voortgekomen, van Probus, als hy geheel Gallien, de tegenstrijdige verslagen zijnde, aen't Roemsel gebied weder had onderworpen, in gevangenissen vervoert; en dit ontrent het Jaer CCLXXXII. Een ander roept, dat het geweld der Frankken tot den oorlog verhit wordende, boeven den Oceaan door den drift van haer woeden vervoert, ook de kysten van Spaenjen met de wapenen besocht heeft. Daer na hebben de Sassen by dese vervoegt de geheele Zee van Gallien onveilig gemaakt, die doenmaels de besitters van onse Eilanden waren, gelijk ik hier na noch sal seggen. Dierhalven is'er van ouds uit onse Eilanden langs de Westelijke Zeezijde van Euroop tot in Griekenland, en van daer na hier toe veel gevaren geworden, hoewel niet soo veelvoudig als huidensdaegs. Want de Kust van Afriken, gelijk die genoemd word, tot aen de groote Atlantische Zee, en van daer ook verder, is met droogten belemmert, en heeft nergens een haven bequaem om groote Schepen t'ontfangen. Wie sal niet gelooven, dat voor de kennis van't gebruik des Zeilsteens of des Kompas, de ruime Zee seer selden is bevaren geweest? Want op die wijze varen huidensdaegs de Tarters, Moscoviten, Russen, Laplanders, en alle de volkeren nae't Noorden, behalven de Sweden, Denen, en Normanen, soo vele als'er de Witte Zee in't gemeen soo genoemd bevaren, houdende sich met slecht gering vaertuig alsnoch, sonder behulp des Zeilsteens, dicht langs de stranden, en loopen, door onweder of een donkere nacht overvallen, in de havenen die sy daer veel hebben. Soo dat'er noch aen de Land-punt Tabim, noch in de Straet Anian, noch aen het Landchap Bargi, inoch aen geheel de zijde van Oost-America, eenige kennis

72
Vid. Abb. Stad. Pa. neg. Naz. ad Constantin.

Siet de Reis-beschrjvingen.

nis des Zeilsteens by die inwoonderen van onse Zee-lieden gevonden is. Dierhalven hebben die mede van noeden geduurig ontrent het land te blijven. Diergelijk is die oudste inwoonderen deser Eilanden, de Grieken, ook gebeurt. Buiten de sluitpalen der Middellandsche Zee geloopt, hebben sy sich ter rechter zijde gekeert langs de haven-rijke stranden van Euroop, als de sekerste en bequaemste om, wanneer het noodig was, met hare Schepen daer in te loopen. Aen dese zijde hebben sy dan vele Zee-plaetsen met de benamingen van hare beroemste Helden genoemd: niet anders dan wy huidensdaegs aen de onlangs gevondene Eilanden den naem van onsen Prins Maurits van Nassau; de Spaenjaerden van haren Konink Philips gegeven hebben. Dewijl'er niemand by de Grieken met door de zeeën te swerven bekender was als Ulysses, soo is van hem in Portugael de Stad Ulyssipolis nu Lissabon, aen de mond van de seer edele Rivier de Tagus, gesticht geworden; en ik sie niet, waerom niet insgelijks op ons Walcheren Vliessingen. Alles wat dan, of Plinius, of Mela van de Zeekusten in hare wercken geschreven hebben, is haer toegelaten van de Grieken, Timagenes, Ephorus, en Clearchus. Want het is seker dat de Romeinen weinig crvarentheit hebben gehad in de kennis van alle Landen, en voornamelijk van de Zee-plaetsen, tot op de tijden van Augustus. Van dit ons Gallien spreekt Marcellinus klaer: Gallien wegens hare ontoegankelijke gelegenheit was by de

Lib. 15.

*inwoonderen van d'overige Weereld voor desen schier onbekent, dan daer het naest aen de stranden komt, uit de gedenk-schriften van Timagenes, gelijk hy selfs belijdt. Als Mela voortbragt, dat Thule door gedichten der Grieken beroemt was geworden, heeft hy qualijk uitgeschreven, *Belgarum littori illam oppositam*, dat die tegen de strand der Belgen overlag; voor *Bergarum littori*, de strand van Bergen, 't welk Vadianus ook niet heeft aangemerkt. Want Plinius seit; *Sunt qui & alius prodant, Scandiam, Duttinam, Bergos, maximamque omnium Nerigon, ex qua in Thulen navigatur*. dat is; *Daer zijn 'er die noch andere voortbrengen, Schoonen, Duttina, Bergen, en het grootste van alle Norwegen van waer men na Thule vaert*. Die selfs mede Nerigon, voor Norigen, of volkomender Norwegen, uit het t'samen-halen der Grieksche gedenkböekken geschreven, en Bergos qualijk van het voorgaende vaste lant afgescheiden heeft. Daer is ook noch heden van dien naem, een seer beroemde Bisschoppelijke sitplaats in geheel dat Rijk, daer de Visschen door de Wind gedroogt worden, onder den Aertsbisschoppelijken Stoel van Nidrosien, van welkers strand men afvaert naer Ysland, het oude Thule. In welk Eiland, de Stad Thule, van ouds voerende den selven naem als*

lib. 4. c. 16

het Land, aen de zijde die na Norwegen siet, tot desen tijt toe gebleven is. Maer dat de Grieken onse Eilanden, en uit der selver haven de nabuurige plaetsen besocht hebben, verklaren hare gedenkteekenen in het uitterste van Britannien. Caesar seit, dat in de leger-plaetsen der Switseren tafereelen gevonden zijn, met Grieksche letteren beschreven; Van dese zijn *donus Segyuv*, Aschburg aen dese zijde des Rhijs; of een dorp van den selven naem daer ontrent gelegen, tusschen Neuts en Luyck een Stad aen de Mase, en andere steden die ik willens voorby gae, om dit kort te maken. Die van binnen in 't land zijn gesticht, geven te kennen, dat sy voor de Cimbren en Teutonen, uit dat Noords Chersonesus haer op den hals gekomen, of vrywillig of door geweld zijn geweken. 't Welk laeste de naem der Cimbren maekt dat ik meer moet gelooven, daer sy na de taal der Gallien, als Moorders genoemd wierden. Dese oude inwoonderen van Holland en Zeeland leert Strabo, *van den mond des Rhijs tot aen de Elve de stranden beseten te hebben; en dat sy door overstromingen des Oceaens geweldig geplaeft zijn geworden*. Waer hy by den mond des Rhijs moet verstaen hebben alle de uitwateringen van de Rivieren den Rhijn, de Mase, en de Schelde, of liever geheel de groote uitstortingen van Helius, na dit hier uit blijkt, dat het gene hy de Cimbren toeschrijft, van andere de Celten of Gallien werd toegeschreven. Want hy heeft haer Cimbren genoemd, die aen de zijde van den Oever des Rhijs na de Zee, daer huidensdaegs de Zeelanders zijn, hare woningen hadden. Caesar spreekt hier van noch anders, wanneer hy van de Atuatices handelt: *Sy waren*, seit hy, *uit Cimbren en Teutonen voortgekomen; die als sy eenen tocht in ons Landschap en Italien deden, de goederen die sy met sich niet voeren konden, aen dese zijde des Rhijs gebragt, door eenige van hare deden bewaren, een besetting van ses duisent mannen daer toe latende*. Plinius seit, een deel der Ingevoenen, welke wy Zee-lieden geweest te zijn hier voren geleert hebben, en de Duitfchen ook op de Kust van Gallien, de volkeren der Cimbren, Teutonen, en Cauchen te wesen. Hieronimus beschrijft die hier uit hare drie aengrensenden. *Het volk der Teutonen*, seit hy, *van de UITTERSTE GREENSEN DER GALLIEN, DES OCEAENS, en DUITSLAND voortgekomen, heeft geheel Gallien overstroomt, en de Roomsche Legers alwil verlagen, is by de Sextische wateren, door Marus, strijden overwonnen*. Doch Claudianus geeft te kennen, dat sy geseten geweest zijn ontrent die van ouds tweevoudige mond des Rhijs, daer hy den Oceaen na de selve in dese streck den Cimbrischen genoemd heeft. Want in 't ophalen van Alaricuslof, seit hy; *Gy Rhijn, in een tweevou-*

dingen

lib. 15.

lib. 15.

lib. 2.

lib. 4.

lib. 6.

...gedacht, word van de Cimbrische
 ... Daarom telt Orofius de
 ... onder de volkeren
 ... De Cimbrer, de Tenonen, de
 ... zijn Gallifche volke-
 ... van defelve, van de
OPMERKEN VAN GALLIEN voor-
 ... de Zee hant Landen overftroomt
 ... C. Jaer voor
 ... heeft Iphorus, Ifocra-
 ... in het Aftatifch Cuma geboren,
 ... Macrete trouw, van't be-
 ... ten Hiftory befchreven
 ... nagelaten, dat
 ... en verwoefling van
 ... van hare vyanden kregen.
 ... een fonderling deftig en feer oud
 ... heeft om nagelaten, dat fy fom-
 ... overftroomingen ver-
 ... te Paerde gefeten de
 ... Landen ontielden. Uit de
 ... hebben wy noch verftaan,
 ... op de felfde plaets, waer
 ... de huifen door de ftroomen
 ... waren, met een ftantvastig
 ... nieuwegehouwt, en als felfs te-
 ... hebben; maer dat
 ... wgens die geduurige
 ... de Zee, hare woonplaetsen ver-
 ... Welk al Pofidonius fooda-
 ... verftaan had gefeten, heeft
 ... onbehoedlijk van domme
 ... dat hy felfs verftant
 ... van hy mensde, dat
 ... namen op het
 ... door des felfs veelvrou-
 ... daer fy verfehiede ma-
 ... door den nabuurigen Oceaen
 ... waren: daer fy, niet door
 ... beweging der Zee, maer door
 ... van het daer
 ... gefternte, gelijk ons ook noch
 ... gebouwt, dik wils buiten order
 ... van den Oceaen overvallen, al-
 ... wercken van Dijkken ge-
 ... de trouwloofe ftand te ver-
 ... hebben. Maer Pofidonius
 ... noch wat ongerijnders inge-
 ... dat de Cimbrer die onrede-
 ... waren tegen-gegaen; 't welk
 ... en Allamus ellendig bedrogen
 ... die uit fijne woorden feyt, *Dit de*
 ... de Cimbrer aen den Oever
 ... der zijde des Rhijns) den aankomenden
 ... der Zee wederftaan, en
 ... de fcheede getrokken en pijcken
 ... den tegen verkieven, als of fy den Oceaen ver-
 ... en fchrik aanjagen, of quet-
 ... Het gene Iphorus van de wer-
 ... der dijcken, en als van een omwalling
 ... gevoelt heeft, hebben defe
 ... ook felfs tot beftpringen
 ... geroekken. Hier uit blijkt het,

hoe ouden gebruik het zy den Oceaen door
 Dijkken uit te fluiten, 't welk in defe Lan-
 den soo nieuw ook niet is als fommige ge-
 meent hebben. Want ik kan my mede niet
 inbeelden, dat dit van de Cimbrer hier eerst
 is gevonden, maer dat te voren Hercules en
 de Grieken defe gewoonte al hadden, die de
 felve aen de nieuwe navolgers daer gekomen,
 als met de hand overgebracht hebben. Seker-
 lijk dat dien Hercules van Theben, een tref-
 felijk bouwmeester van Dijkken te leg-
 gen, en een sonderling konftenaer om
 Rivieren tot voordeel van de Landen af te
 keerē geweest is blijkt ons geuoegfaem: want
 hy heeft ook den Achelous, met Aetolien
 t'overftroomen van te voren feer fchadelijk,
 door dijkken, uitgravingen, en afleidingen
 heilfaem gemaakt: en de Landen van Augien
 door het mefch en den drek van dertig dui-
 sent Offen schier verfmoot, met het water
 ter van den Alpheus daer over te brengen
 door een gematigt affpoelen vet gemaakt: ge-
 lijk de Hiftorye onder de fabulen der Dich-
 ters verwert fulks mede brengt. Doch van
 defe vond konden d'Eilandifche Grieken
 niet vreemd zijn geweest; ja wy lezen van Ple-
 thones Gemiftus ons nagelatē, dat d'Eubeërs,
 ten tijde van den Peloponefifchen oorlog,
 wanneer fy na de nederlage der Atheniers op
 Sicilien, van haer waren afgeweken, dat fy
 de Chalcidifche Zee-ongte soo nauw heb-
 ben aengevangen toe te stoppen, dat slechts
 het een fchip naer het ander daer door kon
 komen, tot het voltrekken van foo fwaren
 werk ook die van Beotien by haer genomen
 hebbende: en dat fy daer over een brug ge-
 legt, en die aen wederzijden met wachten
 befet hebben. Indien wy tot de Romeinen
 komen, Julius Cafar heeft voor Brundu-
 fium, met een sonderling werk verftaan, *3*
 wat hy ontrent defe faek wift te doen, wan-
 neer hy de zee door een Dijk uitgefloten, *des felfs*
hoogten schier met de Wallen gelijk heeft gemaakt.
 Soo maekt Drufus een fwaer hoofd om den Rhijn
 te bedwingen. En L. Domitius heeft een nieuwen
 dwerfch weg tuffchen de fware poelen opgeworpen,
 Constantinus, heeft den inham van de haven,
 daer het by beurtten in ebde en vloedde, met palen
 in de zee geflagen, en fteenen daer tuffchen gewor-
 pen, ontoegankelijc gemaakt. Maer ook Gany-
 medes, voefterling van Arfinoë, om aen
 J. Cafars leger het foet water van Alexan-
 drien af te fluiten, heeft een groote merigte wa-
 ters uit de zee met raderen en andere gereedschap-
 pen vrachten op te halen, dat hy niet naliet aen
 hooger plaetsen uit te ftorten, om het felve na Ca-
 fars Leger te fenden. Andere vernuftigheden
 voeg ik hier niet by; welke ik fomtijes in de
 bedenkingen der Krijgs-konft, heden by
 ons geleert, tot voorbeeld verftaan fel.
 De Eilanden der Cimbrer, gelijk Florus
 feyt, met hare velden door den Oceaen over-
 ftroomt zijnde, of, h'egene ik liaver denk,

Solin. cap. 25.

Lib. 1. Bell. Gal.

Plin. in Maris Fez. lib.

Lib. 2. Bell. Gal.

Lib. 4. cap. 14.

Claud. Bell. Gal.

Cael. Ro- dig. lib. 21. ca. 19

Lib. 2. ca. vii. & lib. 3. Bell. Gal.

Tacit. 5. Hifor. Tacit. Annal. 1. Pan. Euseb. Const. Cafari. Cef. de Bel. Alex.

Vid. Caf. lib. 2. Gall. Vell. Pa- tero. & alios. door hare menigte t'huis beſwaert, door de noodſakelykheit gedrongen nieuwe woonplacſten te ſoeken, hebben 't recht op Italien aengeſet, geheel Gallien verwoeft hebbende, behalven de Belgen, naderhand door der Romeinen, en hare eigene nederlagen beroemt. De ledigeplacſten, en bchttingen van ſoo grooten

uittocht hebben de volkeren der Catten ingenomen, Batavieren, Canineſaten, Marſatien, door inwendige tweedrachtigheden verdreven, en met deſe inwoonders zijn ſy terſtond na Caſars vertrek over den Rhy, by de Roomſche overſten, die met het leger naer hier overquamen, bekend geworden.

TIENDE HOOFDDEEL.

Onder de heerſchappy der Romeinen, na Julius Caſars vertrek, hebben de Duiſche volkeren Zeeland ingenomen. Op dat die met hare byſondere benamingen gevonden mogten, zijn word de plaet s van Plinius onderſocht, wegens de kolken, en monden des Rhyns.

Lib. 4. cap. 13.

ONSE Eilanden, onder de Romeinen, zijn van de Duiſchen bewoont geweest, volgens de getuygenis van Plinius, die langs geheel de Noordzee tot aen de rivier Schelde, Duiſche volkeren te wonen geſeit heeft. Doch van den ſelven Plinius word ſlechts een mond van de Schelde, geene Eilanden tot aen die, behalven welke hy in den Rhy heeft vermeld, tuſſchen d'Uiterwatingen van Helius, en Flevus gekent. *Maer de Duiſche volkeren aen den Rhy wonende, ſeit hy, in het ſelfde landſchap (namelyk Belgien) zijn de Spiersche, Elſatiſche of Straburghſche, Wormſche; aen d'ander zyde de Ubien of Keuſche, Gugerni, Batavieren, en die wy in de Eilanden des Rhyns genoemt hebben. Doch hy had van te voren op het 15. capittel geſeit; Maer in den Rhy ſelfs, ontrent hondert-duiſend ſchreden in de lengte, is het ſeer edel eiland der Batavieren, en der Canineſaten of Kennemers; en andere der Vriefen, Cauchen, Friſiabonen, Sturien, Marſatien, die geſtrekt liggen tuſſchen Helias en Flevus. Soo worden d'Uiterwatingen genoemt, waer door de Rhy uitſtroomende ſich verſpreid ten Noorden in Poelen, ten Weſten in de Rivier de Maſe; midden tuſſchen deſe monden, een matigen kolk voor ſijnen naem bewarende. Op dat de ſaek klaer worden mag moeten alle deſe woorden in 't byſonder overwogen zijn. In het Belgifch Gallien kent hy eenige eilanden des Rhyns, die namelyk, tuſſchen den middelſten kolk ſijnen naem bewarende (waerom by Tacitus deſe altyt, en alleen, met het woord des Rhyns word aangeweſen) en de Schelde: want die hondert-duiſent ſchreden geven te kennen, dat de breede wyde van Helius tot hier toe ſich uitſtrekt, welke hy rekent in de lengte langs de ſtrand van de Noordzee, deſe rivier met ſijne uitwatingen te hebben en t'omvatten. Want hier moet de lengte van de ſtrand, en niet van de rivier verſtaen worden, om dit kortelyk*

Lib. 4. cap. 17.

tegen andere aen te teekenen, daer de ſchryver, de uiterſte palen van Euroop van de Ripheifche gebergten tot Gades vervolgende eerſt de ſtranden door een onfeker gerucht aenwyzende, tot aen de zeepunt der Cimbreren, voortreffelyker van daer tot het Flie; van 't Flie tot Helius, en de Schelde verhalende; van de Schelde ten laeſten het begin van Belgien maakt. 'T welk niet aengemerckt zijnde door de Leſers die alles met haer verſtand los overloopen, ſoo kan men ſich niet genoeg verwonderen, wat verwaringen fulks in d'oprekeningen gegeven heeft. Want ſy hebben verſtaen, dat de lengte van 't eiland der Batavieren hondert-duiſend ſchreden had, van het uitſtroomen des Rhyns tot den Oceaan; terwyl Plinius Secundus van gevoelen geweest is, dat ſoo veler volkeren eilanden, tuſſchen de uiterſte monden deſer rivier, langs de ſtrand van den Oceaan, ſoo lang die hier is, ſich uitſtrekten. Doch onder die volkeren moeten alleen de Vriefen, en miſſchien de Friſiabonen (hoewel dat ook ſy, of wel hare woonplacſt by Plinius binnen in Belgien getelt word) aen den grond van Germanien of Duitsland zijn toegerekent. Want Tacitus ſeit klaerlyk, *dat beide de volkeren der Friefen voren aen den Rhy liggen, en daer-en-boven geweldige groote poelen omvatten (die naementlyk in welke Plinius geſeit heeft, dat den Rhy ſich ten Noorden ontlafte) en die door de Roomſche ſcheeps vloten (onder Drufus Germanicus) bewaren zijn.* Sy hebben dan geheel de landſtrek beſeten, tuſſchen den middelſten kolk des Rhyns, rontom de poelen, aen den Oceaan: Siet hoe van ſelfs in onſe eilanden komen de Canineſaten, de Cauchen, de Marſatien, en Sturien. Alvorens welke door krachtiger bewys-redenen aen ons Vaderland toe te eigenen, moeten wy de drie uitwatingen des Rhyns, van Plinius hier geſtelt, wat nauwkeuriger onderſoeken: want van deſe en inſonderheit

Lib. 4. cap. 17.

De Mo. Germ.

